Ramona Cătălina Corbeanu

REPETAREA ŞI RELUAREA SUBIECTULUI ÎN SECOLUL AL XVI-LEA

1. INTRODUCERE

Textele din secolul al XVI-lea, atât cele originale, cât şi cele traduse, se caracterizează printr-o mare libertate de topică, iar fenomenul repetării şi al reluării subiectului, frecvent în limba română veche, se evidenţiază ca trăsătură caracteristică a acestor scrieri.

Repetarea şi reluarea subiectului în aceeaşi propoziţie sunt trăsături ale limbii române vechi (Carabulea, 1965: 104), acest fenomen manifestându-se mult mai pronunţat în acea perioadă decât în limba română actuală. Putem vorbi şi de reluarea subiectului în cadrul frazei, şi anume, în frazele formate dintr-o regentă şi o subiectivă.

Lucrarea îşi propune să stabilească principalele aspecte privind dublarea subiectului în limba română veche, mai precis în texte reprezentative din secolul al XVI-lea, incluzând atât lucrări originale *(Documente şi însemnări româneşti din secolul al XVI-lea, Texte româneşti din secolul al XVI-lea),* cât şi traduceri *(Liturghierul (1570), Pravila ritorului Lucaci (1581), Palia de la Orăştie (1581–1582), Carte cu învăţătură (1581)).*

Fenomenul dublării subiectului în limba română se aseamănă cu cel din alte limbi romanice (italiană, portugheză, spaniolă), dar diferă de cel din limba franceză, unde apare distincţia subiect clitic pronominal – subiect pronominal accentuat (GR, 2013:112).

Lucrarea de faţă reprezintă un capitol al unei ample teze despre topica subiectului, care va cuprinde, pe cât posibil, întreaga perioadă de limbă veche.

2. REPETAREA SUBIECTULUI

Fenomenul repetării presupune apariţia, în aceeaşi propoziţie sau în cadrul frazei, a unui subiect exprimat prin acelaşi cuvânt, cu formă identică.

Fenomenul repetării subiectului apare în scrieri din secolul al XVI-lea, cele mai multe realizări presupunând apariţia unui subiect repetat realizat prin pronume personal (1 a, b, d, e, f), mai rar, prin grup nominal incluzând un substantiv articulat cu articol definit (1e):

LR, LXIII, nr. 3, p. 333–356, Bucureşti, 2014

BDD-A10135 © 2014 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 17:59:53 UTC)

(1) *a. Cine va avea săblazną în vis,* ***elu*** *să spuie popeei, de nu va fi popă,* ***elu*** *să ispovedească unui omu bunu să închine 50 de metanii.* Prav. 1581, 208[v]

b. Pre cela ce se căieşte ***elu****-l priimeaşte şi plângătoriul* ***elu****-l mângâie.* Texte, 565

c. ***Tu*** *acmu eşti Domn negrăit, neştiut, nevăzut, neajuns, pururea fiind aşijderea acesta,* ***tu*** *şi unul-născut al tău fiiu şi duhul tău sfânt,* ***tu*** *den nefire întru fire noi aduseşi.* CL, 30[v]

d. Dereptŭ aceaia şi ***noi****, greşiţii şi nedestoinicii şi ticăloşii, care ne-am truditŭ acicea,* ***noi*** *ne rugămŭ şi ne milcuimŭ*. CC[2], 6

e. Până când ***păcătoşii****, Doamne, până când* ***păcătoşii*** *laudă-se*. CC[2], 32

f. Că de vom vrea ***noi, noi*** *avem puteare a lepăda şi a dezbrăca lucrul cela întunecatul.* CC[2], 39

Se observă că aceste subiecte pot apărea alăturat (1 f) sau între aceste subiecte intervine o intercalare. Subiectul se poate repeta o dată (1 a, b, c, e, f) sau de două ori (1d).

Fenomenul repetării se întâlneşte atât în texte traduse, cât şi în texte originale din secolul al XVI-lea, cu precizarea că în traduceri este mai des întâlnit. Observăm că, în comparație cu reluarea subiectului, situațiile de repetare a subiectului se regăsesc într-un număr mult mai redus.

În majoritatea construncțiilor cu subiect repetat, acesta are o topica fixă, preverbală, ambele subiecte precedând verbul.

Fenomenul repetării subiectului poate fi plasat în domeniul pragmaticului, aceste structuri având rolul de tematizare forte a poziției subiect.

3. RELUAREA SUBIECTULUI

Reluarea sau dublarea subiectului este, în orice construcție, facultativă şi strict limitată ca uz, fie restrângându-se la câteva construcții aproape fixe, fie plasându-se în domeniul stilisticului, ca tip de construcții cu rol emfatic, şi al pragmaticului, ca structuri de tematizare forte a poziției subiect (GALR II: 334).

În textele analizate, construcțiile cu subiectul reluat apar destul de frecvent, în egală măsură regăsindu-se atât cazurile de reluare imediată, cât şi în cele de reluare la distanță.

3.1. RELUAREA IMEDIATĂ

Subiectul poate fi reluat imediat atât în propoziția principală, cât şi în propoziția subordonată. Topica este fixă, subiectul dublat plasându-se în antepoziție.

BDD-A10135 © 2014 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 17:59:53 UTC)

În propoziţiile principale, subiectul reluat sau dublu exprimat este alcătuit din două componente raportate la acelaşi verb. Aceste două componente pot fi:

– grup nominal (componentul referenţial) şi pronume demonstrativ (anaforic):

(2) *Al patrul* ***riu, acela*** *iaste Evfratis.* PO, 16–17

– pronume personal şi grup nominal (sursa referenţială):

(3) *Iarră de se va tâmpla cu vro neştiunţă cumva, iarră* ***ea, nunta,*** *se se desparţă.* Prav. 1581, 222[v]

– grup nominal şi pronume personal:

(4) a. *Derept aceaia* ***această duminecă ea*** *se cheamă preaglăsitoare pre limba grecească*. CC[2], 2
b. *De-aciia,* ***sfinţi părinţi, Vasilie, Grigorie, Ioan Zlataust, Atanasie şi Chiril Filosof, şi ei*** *socotiră şi scoaseră den cartea grecească pre limba sîrbească.* Texte, 101
c. *Iară* ***un voinic, el*** *va ieşi la războiu, deci se vor împenge cu alt voinic.* Texte, 222
d. ***Aceşti boieri, ei*** *au venit cu carte de la Miclăuş*. DÎ, CXI, 203

– pronume nehotărât şi pronume personal:

(5) *Nunta ce va fi,* ***alţii ei*** *apără toţi*. Prav. 1581, 231[v]

Putem observa că fiecare tipar de mai sus prezintă trăsături diferite. Astfel, în exemplele de la (2), sursa referenţială este reluată imediat de un pronume demonstrativ anaforic.

În exemplul de la (3) putem remarca subiectul în antepoziţie, diferit de limba actuală, unde acest subiect apare postpus (*Vine el tata mâine*. (Cornilescu, 1997: 118)). Structura sintactico-semantică a construcţiei este apoziţională la origine, rolul substantivului fiind de dezambiguizare a unei anafore pronominale (GALR, II: 333).

Construcţia de la (3), prin reluarea imediată anaforică a substantivului subiect, este marcată stilistic, creând un efect de insistenţă, efect care se observă şi în exemplul (4). În limba română actuală nu se mai întâlneşte realizarea de la (4).

3.2. RELUAREA LA DISTANŢĂ

În propoziţiile principale, reluarea la distanţă presupune intercalarea altor poziţii sintactice (un modificator – 6a) sau un posesiv şi o propoziţie relativă modificatoare (6b) sau a mai multor propoziţii, una fiind modificatoare (6c, d):

BDD-A10135 © 2014 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 17:59:53 UTC)

(6) a. *Iarră **verii** primari a bărbatului şi a muieriei lui **aceştia** se cheamă a doa cuscrie*. Prav. 1581, 225[r]
b. *Şi iată **acestu om** al mieu ce am tremes la domniia-voastră, **el** este frate acelui fecior.* DÎ, XXV, 120
c. ***Neamişii,** care sunt fugiți den războiu, de-s fugiți, **aceia** să se iarte*. DÎ, XXXVI, 136
d. *Iară **popa** de va avea săblaznă în vis şi va fi praznic mare şi nu va fi altu popă, **elu** să speale pre trup şi şi să ia altă cămeaşă.* Prav. 1581, 208[v]

Acest fenomen, de reluare la distanță, se întâlneşte frecvent în secolul al XVI-lea, caracterizând atât scrierile originale, cât şi în traducerile (Carabulea, 1965:106).

În textele analizate distingem mai multe tipuri de reluări la distanță:

– reluarea pronumelui subiect printr-un grup nominal:

(7) a. *Iară **ea** se meargă **aceaea soacră** se se tundză la o mănăstire*. Prav. 1581, 228[r]
b. *Iară cumu-s **ei** deprenşi **oaminii** acmu **ei** trec şi preste acestea*. Prav. 1581, 274[r]

– reluarea grupului nominal subiect (care include un substantiv sau un substantiv şi un demonstrativ) prin pronume personal:

(8) a. ***Omul cela** ce va face lucrure din afară fără de socotire de la înimă, **el** iaste aseamenea unui pom ce e vearde la frundză şi frumos.* Prav. 1581, 235[v]
b. ***Feciorii**, când vor fi, **ei** împlu toți o spiță cu tată-său.* Prav. 1581, 250[r]
c. *Şi acum iară de alta vă dămu în ştire, că acumu **Mihaiu vodă**, dec-au spartu țeara, **elu** acum va să fugă cu acei hoți ci ține*. DÎ, XVIII, 112
d. *Şi iată **acestu om** al mieu ce am tremes la domniia-voastră, **el** este frate acelui fecior.* DÎ, XXV, 120[1]
f. ***Christus** este viața, **elu**-i şi sculătura.* Texte, 336
g. *Şi **popa** să ție **şi el** ce-au luat sfânta parte*. CL, 39[r]
i. ***Io Mihail voevoda** dat-amu **eu** cărțile ale <l>oru să moşiia*. DÎ, XXI, 117
j. ***Iuda** mearse sus a tunde oile sale în Timad, **el şi cu Hera den Odollam, băratul său***. PO, 132
k. ***Noru-ta**, Tamara, **ea** au curvit şi den curvie ea au întăroşat.* PO, 133

În exemplele cu reluarea la distanță, se observă că întâlnim aceleaşi tipare sintactice pe care le-am menționat şi la reluarea imediată, cu precizarea că în (8)

[1] Exemplul de la (6b) este reluat aici, sub (8d).

BDD-A10135 © 2014 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 17:59:53 UTC)

sunt prezente două mărci de emfază: reluarea postverbală obligatorie a nominalului subiect de la (8a–f, i) şi pronominalul anaforic însoţit de un semiadverb de insistenţă (8g).

Atunci când între cele două componente ale subiectului apare intercalată o subordonată, aceasta poate fi o relativă (8a, d), o temporală (8b) sau o cauzală (8c).

3.3. RELUAREA SUBIECTIVEI

Apare des în textele analizate reluarea subiectului în cadrul frazei, şi anume în frazele formate dintr-o regentă şi o subiectivă antepusă regentei. Propoziţia subiectivă introdusă prin relativ (9a–b,g) sau prin grupul demonstrativ + relativ (9d–f) este reluată în regentă printr-un grup nominal care include un pronume personal (9) sau un pronume demonstrativ (10):

(9) a. ***Cine va avea săblaznă în vis, elu*** *să spuie popeei, de nu va fi popă,* ***elu*** *să ispovedească unui omu bunu să închine 50 de metanii.* Prav. 1581, 208^{v}

b. ***Cine se spurcă în postul mare cu carne sau cu brândză, elu*** *să postească den Dumuneca Tomeei până în Rusalii.* Prav. 1581, 209^{r}

d. ***Cela ce o va lua întăi, el*** *se o ţie*. Prav. 1581, 267^{r}

e. ***Că ceia ce-s de o lature*** **ei** *n-a[u] o spiţă*. Prav. 1581, 274^{r}

f. ***Deace ceia ce suie ei*** *sâmt ceia ce-au născut pre noi, anume tatăl şi maica, moşul şi moaşa şi de-aceştia mai pre sus.* Prav. 1581, 255^{r}

g. ***Cine ascunde vrajba, el*** *strânge hitlenşug.* CC^{2}, 42

(10) a. ***Cel ce bagă apă în vin acela*** *să fie procleat.* Prav. 1581, 209^{r}

b. ***Cine se va ispiti [a] [st]rica pomeana părintelui nostru, acela*** *să fie blăstemat de 318*. DÎ, XXXIX, 138

c. Iară **toţi ceia ce**..., **aceia** toţi. Texte, 195

d. ***Tot oarece se clăteaşte şi oarece viază, aceaia*** *să fie voao de mâncare ca şi veardzele: aşa dat-am voao toate.* PO, 34

e. ***Cine va vrea în Izdrail a blagoslovi neştine, acela*** *dzică aceasta.* PO, 172

Se observă că în textele de lege (*Prav. 1581*) apare frecvent tiparul „**cela ce**... **el/acela**”, în care construcţia subiectivă este introdusă printr-un grup format dintr-un demonstrativ şi un relativ, precedat, uneori, de cuantificatorul „**toţi**” (10c).

În astfel de reluări, topica este fixă, propoziţia subiectivă aflându-se la începutul enunţului, iar anafora pronominală precedă verbul regent.

Putem să încadrăm acest tipar în domeniul pragmaticului, aceste structuri având rolul de tematizare forte a poziţiei subiect. (GALR, II, 2005: 334).

BDD-A10135 © 2014 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 17:59:53 UTC)

Întâlnim, mai rar, şi reluare la distanţă a subordonatei subiective introduse prin relativ sau prin grupul demonstrativ + relativ de către personalul „**el**” (11a) sau de către demonstrativul „**acela**” (11b):

(11) a. ***Iară cine nu poate posti în pocăinţa sa,*** *de va fi bolnav,* ***elu*** *să năimască*. Prav. 1581, 209[r]
b. ***Cela ce osândeşte pre cela*** *ce-au curvit, şi* ***acela*** *învăţătura calcă*. CC[2], 8

4. CONCLUZII

Repetarea şi reluarea subiectului sunt caracteristici sintactice dominante în secolul al XVI-lea, prezente atât în textele originale, cât şi în traduceri.

Fenomenul repetării este mai strict ca uz şi are rolul de a evidenţia şi de a readuce în atenţie, prin focalizare, subiectul.

În cazul reluării subiectului, se observă că majoritatea tiparelor întâlnite sunt construcţii cu rol emfatic, iar, în cazul reluării în cadrul frazei, adică a subiectivei, putem include aceste construcţii în inventarul mărcilor sintactice de tematizare forte.

În concluzie, putem să afirmăm că, în corpusul analizat din secolul al XVI-lea, topica subiectului se prezintă mult mai variată şi mai liberă decât cea din limba actuală, cu multe preferinţe pentru antepunere sau postpunere şi cu mai puţine restricţii.

SIGLE

CC[2] = Diaconul Coresi, *Carte cu învăţătură* (1581), vol. I, ed. de Sextil Puşcariu, Al. Procopovici, *Textul*, Bucureşti, Socec, 1914, p. 1–60.
CL = *Liturghierul lui Coresi* [1570], text stabilit, studiu introductiv şi indice de Al. Mareş, Bucureşti, Editura Academiei Române, 1969.
DÎ = *Documente şi însemnări româneşti din secolul al XVI-lea*, text stabilit şi indice de Gheorghe Chivu, Magdalena Georgescu, Magdalena Ioniţă, Alexandru Mareş şi Alexandra Roman-Moraru, *Introducere* de Alexandru Mareş, Bucureşti, Editura Academiei Române, 1979.
Prav. 1581 = *Pravila ritorului Lucaci 1581*, text stabilit, studiu introductiv şi indice de I. Rizescu, Bucureşti, Editura Academiei Române, 1971.
PO = *Palia de la Orăştie (1581–1582)*, ediţie îngrijită de Viorica Pamfil, Bucureşti, Editura Academiei Române, 1968, p. 1–50, 130–200.
TEXTE = *Texte româneşti din secolul al XVI-lea*, I. *Catehismul lui Coresi*, II. *Pravila lui Coresi*, III. *Fragmentul Teodorescu*, IV. *Glosele Bogdan*, V. *Prefeţe şi epiloguri*, ediţii critice de Emanuela Buză, Gheorghe Chivu, Magdalena Georgescu, Ion Gheţie, Alexandra Roman Moraru, Florentina Zgraon, coordonator Ion Gheţie, Bucureşti, Editura Academiei Române, 1982.

BDD-A10135 © 2014 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 17:59:53 UTC)

BIBLIOGRAFIE

Avram, 1986 = Avram Mioara, *Gramatica pentru toţi*, Bucureşti, Editura Academiei Române.

Avram, 2007 = Avram Mioara (coord.), *Sintaxa limbii române în secolele al XVI-lea – al XVIII-lea*, Bucureşti, Editura Academiei Române.

Carabulea, 1965 = Carabulea, Elena, *Repetarea şi reluarea subiectului în limba română din sec. al XVI-lea – al XVIII-lea*, în *Omagiu Rosetti*, Bucureşti, Editura Academiei Române, p. 103–109.

Carabulea, 2007 = Carabulea Elena *Repetarea şi reluarea subiectului*, în AVRAM, 2007, p. 33–40.

Cornilescu, 1997 = Cornilescu Alexandra, *The double subject construction. Notes on the syntax of the subject*, în „Revue roumaine de linguistique", p. 101–147.

Frâncu, 2009 = Frâncu Constantin, *Gramatica limbii române vechi (1521–1780)*, Iaşi, Casa Editorială Demiurg.

Gheorghe, 2004 = Gheorghe Mihaela, *Propoziţia relativă*, Piteşti, Editura Paralela 45.

Guruianu, 2005 = Guruianu, Viorel, *Sintaxa textelor româneşti originale din secolul al XVI-lea: sintaxa propoziţiei*, Bucureşti, Editura Universităţii din Bucureşti, p. 20–21.

Guruianu, 2007 = Guruianu Viorel, *Sintaxa textelor româneşti originale din secolul al XVI-lea: sintaxa frazei*, Bucureşti, Editura Universităţii din Bucureşti, p. 20–21.

GALR, 2005 = Guţu Romalo, Valeria (coord.), *Gramatica limbii române*, vol. II, Bucureşti, Editura Academiei Române.

Pană Dindelegan, 2003 = Pană Dindelegan Gabriela, *Elemente de gramatică. Dificultăţi, controverse, noi interpretări*, Bucureşti, Editura Humanitas.

GR, 2013 = Pană Dindelegan Gabriela, *The Grammar of Romanian*, Oxford, Oxford University Press.

Rădulescu, 1969 = Rădulescu Maria, *Observaţii asupra topicii subiectului şi a predicatului în limba română din secolul al XVI-lea*, în „Studii şi cercetări lingvistice", nr. 1, p. 41–53.

Rădulescu, 2003 = Rădulescu Marina, *Despre sintagmele (cu valoare de subiect) legate prin „şi cu"*, în Gabriela Pană Dindelegan (ed.), *Aspecte ale dinamicii limbii române actuale*, II, Bucureşti, Editura Universităţii din Bucureşti, p. 183–188.

Todi, 2001 = Todi Aida, *Elemente de sintaxă românească veche*, Piteşti/Bucureşti/ Braşov, Paralela 45.

Zamfir, 2005 = Zamfir Dana, *Morfologia verbului în dacoromâna veche. Secolele al XVI-lea – al XVII-lea*, Bucureşti, Editura Academiei Române.

LE REDOUBLEMENT *IMMÉDIAT* ET LE REDOUBLEMENT DU SUJET DANS LE XVIe SIÈCLE

(Résumé)

Cette étude de syntaxe diachronique s'appuie sur le redoublement (la double expression) du sujet en ancien roumain, précisément dans des textes originaux et des traductions du XVIe siècle. L'auteur a analysé séparément le redoublement *immédiat* et le redoublement du sujet à distance.

Cuvinte cheie: lingvistică, sintaxă, subiect, topică.
Mots-clés: linguistique, sintaxe, sujet, l'ordre des mots.

Institutul de Lingvistică al Academiei Române
„Iorgu Iordan – Alexandru Rosetti"
Calea 13 Septembrie, nr. 13,
050711 Bucureşti, România
catalinadragu@yahoo.com

BDD-A10135 © 2014 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 17:59:53 UTC)